నాగప్పనాయఁడు

వేదము వేంకటరాయఁడు

౧

కాకతీయప్రభువు ప్రతాపరుద్రుఁడు రాజ్యమేలుచుండెను. ఆయనకు కుడిభుజమై బేతాళనాయఁడు సర్వసేనాధ్యక్షుఁడు తురుష్కులను బాఱఁద్రోలి రాజ్యమును సంరక్షించుచుండెను. యుగంధరుఁడు కంటికి ఱెప్పవలె రాజును, రాజ్యమును కాచుచుండెను. బేతాళనాయనిక్రింద పలువురు సేనాపతులుండిరి. వారిలో చేజెర్ల వేంకటనాయఁడు ప్రసిద్ధిగాంచియుండెను. వేంకటనాయనికత్తికి శత్రువులు వణఁకుచుండిరి. ఆతఁడు మొన నడిపించునప్పుడు స్వపక్షమునకు ఉత్సాహమును, శత్రుపక్షమునకు భయమును కలుగుచుండెడివి. అతనిది యుద్ధరంగమున తన్నెఱుంగని యావేశము, శత్రువులను చెట్లను గుట్టలనుంబోలె నఱకివైచు శక్తి. ఈమహావీరునికి బుచ్చమ్మయని ఒకతెయే కొమార్తె యుండెను. వేఱు సంతానము లేనందున నాతఁడు బుచ్చమ్మను కడు గారాబమున పెంచుచు సంగీతాదికములు నేర్పుచుండెను. భోగభాగ్యములకు పుట్టినిల్లైన యాతని గృహమున నామెకు తీరనికోర్కయే లేదు. పైగా నామె అందగత్తె. తత్కారణమున నామెకు గర్వము విశేషముగా నుండెను. వివాహమునకు కాలము రాఁగా తండ్రి ఎందఱు మహావీరులను, ధనాఢ్యులను చూపినను ఆమె ఒల్లదయ్యెను; ఎల్లవారికిని వంకలు పెట్టుచుండెను. తుదకు వేంకటనాయఁడు విసిగి కుమార్తెయే తన్ను నిర్బంధించువఱకును ఆమెవివాహమే తలంపరాదని తలంచి యూరకుండెను.

వేంకటనాయని యింట నాతని దూరపు బంధువు వేజెండ్ల పద్మానాయఁడు ఎట్టిసామర్థ్యములును లేనివాఁడు వృద్ధుఁడు ఆశ్రితుఁడై యుండెను. 'అక్కడికిపో, ఇక్కడికి రా, అదితే' అను నిత్యాది పనుపులం జేయుచు వారియింటనే పొట్టపోసికొనుచుండెను. తానే వారిమెప్పును పొందఁగోరి వారు చెప్పుటకు ముందే వారి యవసరములను తీర్చుటకు యత్నించుచుండును. ఈ చాకిరీ చేయువానికి నాగప్పనాయఁడని కుమారుఁడు, ఇరువదియైదేండ్లవాఁడు తండ్రివలెఁ గాక కత్తిసాములు నేర్చి గురువుకడ సంస్కృతాంధ్రములు నేర్చినవాఁడు ఉండెను. క్రమముగా పెద్దలయనురాగమును సంపాదించి యాబాలుఁడు సైన్యములో నొక యుద్యోగమును చేసికొనెను. ఆతనికి నిత్యమును తాను చూచుచుండిన బుచ్చమ్మపై ననురాగ ముదయించి వృద్ధియగుచుండినది. ఆతఁడు ఈ మర్మమును ఎవరికిని చెప్పను లేక చెప్పకయుండను లేక తనలోనే కుమిలి కొన్నిదినములు కష్టపడెను. తుదకు దాఁచు

కొనలేకపోయెను. ఒకదినము తానే బుచ్చమ్మతో చెప్పి యామెను వివాహమాడఁ దలంచెను. కాని యామె యంగీకరించునో లేదో యని కొంత తగ్గెను. తుదకు తెగించి ఒకదినము ఆయమగదికి పోయెను.

అప్పుడు బుచ్చమ్మయు, నామెపని కత్తెయు నాగదిలో నుండిరి. నాగయ్య వారిదృష్టి నాకర్షించెను. 'ఏం! నాగయ్యా?' అని బుచ్చమ్మ పలుకరించెను. నాగయ్య క్షణ మూరకుండెను. 'ఏంకావాలె? ఎందు కొచ్చినవూ నాగయా?' అని యామె మఱల బదులు పలికెను.

'ఎందుకో వస్తనా, నీకోసమే.'

'చెప్పరాదూ నన్నేంజెయ్యమంటవో?'

నాగయ్య కొంచెము గుటకలు మ్రింగి 'ఏం చెప్పమంటవుపో. నేను దాచాలేకా, చెప్పనూలేకా తంటాల పడతావున్నా. నీకోసం సచ్చిపోతావున్నా. మరీ కొన్నాళ్లమట్టీ నాబాద చెప్పితే తీరదు. ఎప్పుడూ నువ్వే నాకళ్లకి అవుపడుతావున్నావు.'

'ఏందేవు నాగయ్య మాటలూ? పిచ్చేమన్నా పట్టతావుందా, నాగయ్యా, నీకు. నీమాటలేం నాకర్తం కావటంలే.'

'బుచ్చమ్మా! నన్ను పెళ్లి చేసికోవూ.'

'చీపోపో. ఇదా ఆకరికి. పోవోశి. నీలాంటివోళ్లు వొందలు వొందలు వొచ్చి మెనిక్కిబోయినారూ. నీకేం ఉండదని, ఇల్లుండదా, ఆస్తిపరుడివా, నీకొపేరుండదా. నువ్వేం యుద్ధంలో మొనగాడనా, నీమొకం సూచి నిన్నెకరు పెళ్లి చేసుకుంటరా. ఎల్లు ఎల్లు, ఎల్లవయ్యా. బల్లే అడిగినవు గానీ.'

పాపము నాగయ్యకు కన్నుల నీళ్లు తిరిగినవి. బదులు చెప్పలేకపోయినాడు. 'అయ్యో! అయ్యో!' అని అస్పష్టముగా పలికి క్షణ ముండి, 'నేను నువ్వులేకపోతే చచ్చి

'ఏం! నాగయ్యా?' అని

పోతా. బతకను బతకలేను.' అని పలుకుచు ఆమెముందు పడిపోయినాఁడు.

'మాయింటో అడక్కతినేవోడినంట పెళ్లి చేసుకునేదంట. అవరా! అవరా!' అని

బుచ్చమ్మ పలుకరించెను.

చాల కోపమున బుచ్చమ్మ లోపలికి వెళ్లి పోయినది. ఆమె పనికత్తె నాగయ్యనే చూచు చుండినది. 'అమ్మోరిమింద మోజుపడ్డాడు. బల్లే తనకలాడతావుండాడు పాపం. అమ్మోరేమో ఇట్టాంటోన్ని ఒల్లదు. పాపమే ఈపిచ్చిచాత ఏమయిపోతాడోనే' యని తనలో ననుకొనెను.

బుచ్చమ్మకు పెక్కు దినములుగా నాగయ్య తన్ను వలచియున్నాఁడని అనుమాన ముండినది. కాని నాగయ్య ఎన్నఁడును ఆవిషయమును బయటికి రానీయ లేదు. ఎంద

అనో త్రిప్పివైచిన బుచ్చమ్మకు వానియనురాగమును చూడఁగా కొంచెము కనికరము కలిగినది.

నాఁటిదినము నాగయ్యకు జ్వరము వచ్చినది. వైద్యులు ఎన్ని మందు లిచ్చినను జ్వరము తగ్గలేదు. మనోవ్యాధికి మందులేదని వారే అంగుదురుగాని యాతనిది మనోవ్యాధి యని వా రెట్లెఱుంగఁగలరు? ఈబాలుని వృద్ధికి తేవలయునని యుండువాఁడు వేంకటప్ప నాయఁడు పలువురు వైద్యులను పిలిపించెను. ఎవ రెన్ని మందులిచ్చినను నాగయ్య స్థితి మారలేదు. ఆతని తలలో నెన్నియో ఆలోచనలు పరుగువారుచుండినవి. తుదకు ఉన్నట్టుండి ఏమితోఁచినదో ఒకదినము లేచి బుచ్చమ్మగదికి పోయినాఁడు. మరల నామె పాదములఁబడి తనప్రాణములు నిలుపుమని వేఁడినాఁడు. ఈమాఱు ఆమెవాక్యములలో నాతనికి కొంతఆశ కనఁబడినది.

‘మానాయనకాడ పనులు చేశేవోడి కొడుకువైపోతివే, నిన్నేంసూశి పెల్లిచేసికోమంటవయ్యా. నీకేనాశిగ్గులే ఈమాటలాడ్డానికి. నాయనతో చెప్తే నీప్యాణాలు తీస్తడే. అయ్యో, పాపం, అనిఊరికుండేకొద్ది నెత్తికెక్కతావుండవే. శిన్నప్పటాలనుంచి ఒకశేయింట్లో పెరిగినావోడివే అసి దయదలిశిననేగాని మర్రోడైతే ఈపాటికీ...మల్లీ యీమాటలాడకపో. నాయనకి తెలిస్తే సంపేస్తడు.’

‘సావడం మేలుకదూ. సస్తా. నీవు ఒల్లకపోతే నేను సస్తానేగాని ప్యాణంతో ఉంటనా. ఈమెదవబతుక్కంటే సావు మేలు కదూ.’

‘మెదవమాటలు, మెఱ్ఱిమాటలూనూ’ అని యామె అచటినుండి వెడలిపోనుండినది కాని నాగయ్యస్థితిచూచి నిలిచినది. నాగయ్య నోట మాటరాక తడబడి కన్నీళ్లుధారగా రాఁగా నేలమీఁద పడిపోయినాఁడు.

‘అయ్యో పాపం! నీకోసం మ్రోడే అయిపోనడు పాపం నాగయ్య’ అని పనికత్తె పలికినది.

బుచ్చమ్మమనసు మెత్తఁబడినది. ‘ఇదుగో, నాగయ్యా, నీకు నాయనతో చెప్పి మంచి నౌకరీ యిప్పించి మంచి సంబంధం కుదరస్తా. యీపిచ్చి చేష్టాలు మానెయ్యా.’

‘అయ్యో! బుచ్చమ్మా, నాకు యీదేసంలో అంతా ఒక్కనీమీందనే మఁనుసు’ అని పలికినాఁడు నాగయ్య ధైర్యము తెచ్చుకొని.

‘మానాయన రాజుకాడ నౌకరిలో ఇన్నిలక్షలు సంపాయించినడు. ఆయన ఎందరోన్ని ఏయే సీమల్నుంచో పిలిపించినోళ్లనంతా మంచిమంచి ఆస్తిపరుల్ని నేనొల్లకపోతే పొమ్మన్నడూ. కడకీ ఇంట్లో పనిచేశే కుర్రోడిని కట్టుకుంటే నలగర్లో నవ్విపోరంటయ్యా. బయటికి పోయి కొలువుచేసి రాజ్యాలుకొట్టి పేరుసంపాయిస్తే గదంటయ్యా నీమాటకి విలవ.’ అని పలికి బుచ్చమ్మ ఆవలికి పోయెను.

నాగయ్యకు ఈమాటలలో కొంత ఆశ కనఁబడెను. బుచ్చమ్మ తన్నంగీకరించినట్లే యాతఁడు తలంచెను. వెంటనే యాతని రోగము పటాపంచలాయెను. లంఘనముల చేత శుష్కించిన శరీరమును రెండుమూఁడు దినములింటనేయుండి సేదదేర్చుకొని తర్వాత దండులోనికిం బోయెను. ఇప్పుడతనికి విపరీతమగునావేశము కలిగినది. తనప్రజ్ఞను బుచ్చమ్మ హస్తమే ఇనాముగా తాను ప్రసిద్ధిగాంచవలయునని తలంచి యాతఁడు అన్నిటిలోను ముందంజవేయ మొదలిడినాఁడు. తన ప్రాపకుఁడైన యా వేంకటనాయనిఁ బ్రార్థించి తన్ను సామాన్య సైనికోద్యోగమునుండి పై యుద్యోగమునకు వేయమని కోరినాఁడు. వెంటనే యాతని శక్తి నెఱింగిన వేంకటనాయఁడు ఆతని నొక దళాధిపతిగాఁ జేసెను.

త్వరగా నీ విషయమును పోయి యాతఁడు బుచ్చమ్మకు చెప్పుకొనెను. 'అప్పుడే యేమయిందయా. యుద్ధాలు రానీ. బయిటూళ్లకుపోయి తురకల్ని కొట్టిరా, వాళ్ల రాజ్యాలు దోపిళ్లుచేయి, బిరుదులు వేసుకో. ఆమెనక అన్నీ' అని బుచ్చమ్మ బదులు చెప్పెను. నాగయ్య బదులు పలుకక తలయూడించి వెడలిపోయెను. ఆదినమే మల్లిక్ కాఫుర్ దండెత్తి వచ్చుచున్నాఁడనియు ఓరుగంటిలోని సేనయంతయు యుద్ధమునకు సన్నద్ధమగుచుండెను. నాగయ్యయు తనకు క్రొత్తగావచ్చిన యుద్యోగమును నిర్వహించి పై యుద్యోగములు సంపాదింప నిశ్చయించి అమితోత్సాహముతో దళములో పనిచేయు చుండెను.

౨

నాగయ్యకు ఇప్పుడు తీరికయేలేదు. గ్రామములు, నగరములు, పల్లెలు ఎచ్చటచూచినను కూర్చుండినచోటనిలువక, నిలిచినచోట కూర్చుండక నాతఁడు సైన్యముతో కదలి పోవుచుండెను. శత్రువులను ఆతఁడు చెండాడినవిధము, నగరములోనికి వారిని రానీయక అన్నిమార్గములలోను అడ్డినపథము, మరల వారిని తమదేశమునకు పోనీయక అడవులలో వెనుదిరిగివచ్చి నఱికినవిధము ఇవియన్నియు వ్రాసిన నొక గ్రంథమగును. బేతాళరాయనికి ఆయుద్ధమందు కుడిభుజముగా నాగప్పనాయఁడుండి ప్రసిద్ధిగాంచెను. యుద్ధరంగమందు తురుష్కులు పాఱిపోవుటలో వదలిన వస్తువులు, ఆభరణములు, ద్రవ్యము కొంత ఇంటికి బుచ్చమ్మకు కానుకగా పంపుచుండెను. ఆతఁడు ఇల్లు వదలిన సంవత్సరమునకు శత్రువులు సంపూర్ణముగా వెనుకకు మరలిపోయిరి. సంవత్సరాంతమున నాగప్పనాయఁడు ఇంటికి మరలి వచ్చెను.

నాగయ్య వచ్చుచునే బుచ్చమ్మను చూచి మందహాస మొనర్చెను. ఆమెయు బదులొనర్చి 'అంతాబాగానే ఉండదిగాని నాగయ్యా, శానాపని చేసినవు. ఈమాత్తరానికే త్రిప్తిపడితే యెట్టా. మల్లా నీకు సోమరితనం వస్తది. మల్లాపో నీలాంటివీరుడు

లేడని పేరుతెచ్చుకో. ఆనాక పెళ్లి మాట్టాడు దాంగనీ.' అని బదులు పలికెను.

'సరే. నీయాజ్ఞకదూ. అట్టగే. ఎల్తా. దేశాలూ రాజ్యాలూ కొడతా. నాఅంతటి వోడు లేడనిపిస్తా. నేగన సస్తినా యుద్దంలో నీపేరుచెప్తా ప్యాణం వొదులుతానని మాత్రం తల్చుకో' అని పలికి నాగప్పనాయఁడు మరల దండులోనికి పోయెను. ఈమూఱు ఓరుగంటిలో గొప్ప ప్రయత్నము జరుగుచుండెను. గయాజుడ్డీను టోగ్లాకు సుల్తాను సఖ్యమభినయించు వలీఖానుని ఓరుగంటికి నయతంత్రముచేత ఓరుగంటిని పట్టుమని పంపెను. వలీఖానుఁడు ప్రతాపరుద్ర మహారాజును వేఁటలో నిద్రలోనుండఁగా పట్టుకొని పోయెను. ఈవిషయమును విద్యానాథ మహాకవిచూచి రహస్యముగా యుగంధరునికి తెలిపెను. మహామంత్రియుగంధరుఁడును, పేరిగానికి రోగిరాజువేషము వేసి, రాజు వేఁటలో గాయములు తగిలి రోగిగా నున్నాఁడనియు, రాజనుకొని తురకలు చాకలిని పట్టుకొని పోయినారనియు చాటి యుద్ధమున కాజ్ఞ యిచ్చెను. ఖుస్రూఖానునిక్రింద తురుష్కులు యుద్ధము చేసిరి. ఆమహాసంగ్రామములో నాగప్పనాయఁ డొకవైపును, బేతాళనాయఁ డొకవైపును, నరసింహరాయ లొకవైపును పొదివి తురకలను రూపుమాపిరి. బేతాళనాయఁడు వ్యూహము పన్ని శేషించిన వారిని సైతము నాశముచేసెను. ఈయుద్ధములో వారువారు చూపిన ధైర్యసాహసములకు తగినట్లు మహామంత్రి వారికి సమ్మానములం గావించి తాను ఢిల్లీకి రాజును తేఁబోయెను.

యుగంధరుఁడు ఢిల్లీలో పిచ్చివాని వేషము వహించి తిరుగుచు ఏడునెలలుండి ఉపాయముగా తనవర్తకుల మూలమున యుద్ధనావలను వర్తకనావలని ఢిల్లీకి కొనిపోయి, వర్తకులచే సుల్తానును ఓడలలోనికి రప్పించుకొని రాత్రికి రాత్రియే ఢిల్లీవదలి యమునలోఁబడి గంగాద్వారమున హుగ్లీ దాఁటి సముద్రమార్గమున తూర్పుసముద్రతీరమంబలి గోదావరీముఖముం జొచ్చి ఓరుగల్లు చేరెను. ఇంతకార్యమును జరుగుకాలమున తెనుఁగుసేనలు యమునానది పొడుగునను సముద్రతీరమునను, ఆంధ్రదేశమునకు శత్రువులు రాఁదగు మార్గములయం దంతటను పెక్కుప్రదేశములలో కాపుండి చాల పని చేసినవి.పడవలు లంగరెత్తఁగానే తురుష్కులు మేలుకొని పైఁబడఁగా ఆంధ్రులు వారిని హతమార్చిరి. రాజు మరల నగరము చేరెను. యుగంధరుఁడు, చాకలి మరల తమరాజ్యము చేరెనని నగరమంతయు చాటి ఢిల్లీసుల్తానుతో సఖ్యముచేసికొని మర్యాదలతో వదలిపెట్టి, తమ యుద్యోగస్థులకు గొప్ప సత్కారములు చేసెను. విద్యానాథమహాకవిని మంత్రులలో నొకనింగా నియమించి పూజించెను. నాగప్పనాయఁడు చూపిన పరాక్రమమున కాతనిని సేనాపతులలో నొకనింగా నియమించి అర్హరీతిని సన్మానించెను.

వేంకటనాయఁడు తాను వృద్ధికిఁ దెచ్చిన బాలుఁడు సేనాపతులలో నొకఁడౌటకు పరమానందముం జెంది వానిని కౌఁగలించుకొనెను. ఇంతకాలమును నాగప్పనాయని శరీరముమాత్ర మటనుండెనే గాని హృదయము బుచ్చమ్మకడనే యుండెను. ఎప్పుడెప్పుడు ఇంటికేగి బుచ్చమ్మయాజ్ఞవడసి యామెను వివాహ మాడుదునా యని యాతఁడు క్షణము యుగముగాఁ గడపి, సభ లేవఁగానే వేంకటప్పనాయనితోఁ గూడ నిల్లు చేరెను.

బుచ్చమ్మ చేటిమూలముగా ముందే విషయమంతయు వినెను. అభ్యుదయముతో నింటికివచ్చిన నాగప్పనాయనికి ఎఱ్ఱనీళ్లు కలిపి దృష్టి తీయించెను. అందఱును లోనికి రాగానే నాగప్ప బుచ్చమ్మతో 'నీయాజ్ఞ. ఇంకేమంటవో?' అని పలికెను. బుచ్చమ్మ బదులు చెప్పలేదు గాని ఆమెవదనమే అంగీకారమును తెలుపుచుండెను. పిదప చేటిమూలముగా నామె తన యంగీకారమును తెలుపఁగా వేంకటప్పనాయఁడు కొమార్తె వివాహమునకు ఏర్పాట్లుగావించెను. ఎల్లవారిని తిరస్కరించి గర్వముచూపిన బుచ్చమాదేవి తుదకు సరియైనవానినే వివాహమాడుచున్నదిగదా యని బంధువులెల్ల పండుగుచేసిరి. ప్రతాపరుద్ర మహారాజు కానుకలు వర్షించెను. సంతోషాతిరేకముచే నాగప్పనాయఁడును, ఆతని తండ్రియు విశేషముగా బీదలకు దానములుచేసిరి.

3

నాగప్పనాయనికి వివాహమై కొన్ని నెలలైనవి. ఆతనికిప్పుడు మహదైశ్వర్యము కలిగినది. కుమారుఁడు లేమిచే వేంకటప్పనాయని యాస్తియంతయు నితనిదే. పైగా స్వార్జితమును కలిగినది; రాజ్యమందు విశేష గౌరవ మేర్పడినది. కాని ఈవిభవము కలిగిన కొంతకాలమునకే యాతనికి సంతసమునకు బదులు విషాదము కలిగినది. ఒకనాఁ డాతఁడు వేఁటనుండి ఇంటికి మరలి వచ్చుచుండెను. మార్గములో బ్రాహ్మణాగ్రహారమున నొక బ్రాహ్మణుఁడు తిన్నెపై తనచుట్టునున్న వారికి

'వర్షార్థ మష్టౌ ప్రయతేత మాసాః
నిశార్థ మర్థం దివసే యతేత,
వార్ధక్యహేతో ర్వయసా నవేన
పరత్రహేతో రిహజన్మనాచ.'

అను శ్లోకము చెప్పి దాని యర్థమును వివరించుచుండెను. నాగప్పనాయఁడు కొంతసేపు నిలిచి ఆ యుపన్యాసము నాలకించెను. ఇట్లు చింతించెను. 'నేను మొదట అల్పబాలుఁడను. నా తండ్రి వేంకటప్పనాయని నాశ్రయించెను. ఆతని పోషణలో బ్రదుకుచు నేను ఒక స్త్రీ కొఱకై దేశములు తిరిగితిని; యుద్ధములు చేసితిని; లెక్కలేనిపోట్లు పొడిచితిని; పోట్లు తింటిని; రాజానుగ్రహము వడసితిని; జమీను సంపాదించితిని. తుద కివన్నియు నశ్వరము లేగదా. ఇహమునకై పరమును బొత్తుగా మఱచితిని. జను లెంత తెలియనివారు,

వృథాగా తత్త్వము తెలియక నన్ను పొగడు చున్నారు. కానీ, ఇప్పుడుమాత్ర మేమి? నేఁటినుండియు నానడతను మార్చుకొనియెద. భగవత్కైంకర్యములు చేసెద'ననితలంచి యాతఁడు గృహము చేరెను. ఆతని హృదయములో నాఁటినుండియు సంతోషమునకు బదులు వేఱుభావములు పరుగిడఁదొడఁగినవి. కొన్నిదినములు ఆవిధముగానే యాతఁడు ఏదోధ్యానించుచుండెను.

ఈతనిమార్పు బుచ్చమాదేవి కనుంగొనెను. భర్తను ఆతని చిత్తవ్యథకు కారణ మడిగెను. "ఇన్నాళ్లూ నీమెనకాల దిరిగి నిన్నుమెప్పించాలని బాధలుపడ్డా. ఇప్పుడు నాకోసరం బాదలు పడతావున్నా. నా మోస్తరుగా బాదపడ్డావోడూ, దేశాలు తిరిగినవోడూ లేడు. నీకుతెలవంది కాదు గదూ. ఈచేత్తో ఎందర్నోపొడిచినా, ఎన్ని తలకాయలో నరికినా. అంతానీదయకోసమే. అయితే కొన్నాళ్లుగా నా అంతరాత్మ 'దేవుడిదయ దెచ్చుకోకపోతివే, ఈ మానవ జన్మం ఎన్నాళ్లూ' అంటూ మారిపోతావుంది. నువ్వేం అనుకోబాక. కొన్నాళ్లు నిన్నొదిలేశి అట్టా దేవస్థళాలూ, పుణ్యక్షేత్రాలూ తిరిగేశొస్తా" అని భార్యకు తనహృదయావేదనను తెలిపినాఁడు.

బుచ్చమాదేవి నిర్ఘాంత పోయినది. ఆమెకు ఏమియుతోచలేదు. కోపమును, దుఃఖమునుకూడ వచ్చినవి. 'ఏవూళ్లో ఏపల్లెలో ఎవరిని కన్నేశినావో, ఎల్తానంటవు. నేనే నీకంత సులకనగా ఉండానా. దీనికోసమేగా మోసు నువ్వు నన్నినాళ్లూ అబద్దాలుచెప్పి మోసంచెయ్యటం. కానీలే' అని గద్గదికముగా పలికెను.

'కాదేకాదే, ఎంతమాత్రంకాదే. నేను నాహృదయం సుద్దంకావాలని పోతుండానే. దేవుడిదరిసనాలు చేసుకొని, చేశినపాపం కడిగేసుకుంటా. నువ్వు ఏంఅనుకోవద్దు. నామాటవిని సుకంగావుండు. నామణుసుకు నెమ్మది కోరేదాని వౌతే నాకు ఉత్తరవి పోవటానికి.'

'నా ఉత్తరవేమీ ఎల్లేవోడికి....... .. మామా! ఎందుకీతంటాలు నీకంతా బక్తి వైరాగ్యమూ పుట్టితే నువ్వు ఇంటికాడే చదువుకొంటా, చదువుకొన్న అయ్యోర్లనడిగి తెలుసుకొంటూ ఉండిపో. గుడిగోపురాలు కట్టించు. ఈడ వొకదైవం ఆడ వొక దైవంలేదు. ఎందుకు తిప్పలబడతావు.'

'కాదుకాదు. నీకుతెలవదు. నామీంద నీకు నిజంగా మణుసుంటే నా మణుస్సు పరితపిస్తావుంటే నువ్వు సుస్తావుంటావా.'

పాపము, ఆమె ఎన్నిచెప్పినను నాయఁడు బదులు చెప్పచునేయుండెను. ఆతనిని నిలుపుట తనకు సాధ్యముకాదని యామె తలంచెను. తల గిరున తిరుగఁగా నామె పడిపోయెను. ఇంతలో నాయఁడు ఆమెను చేతులలో పట్టుకొని పక్కమీఁద పరుండఁబెట్టెను. పిదప ఎట్లో ఆమెకు బోధించి తాను

యాత్రలుపోవుటకు సంసిద్ధుఁడాయెను. పోవుటకు ముందు తనకత్తిని ఆమెచేతికిచ్చి, అప్పుడామె గర్భిణి, 'ఇది నా పిల్లోడి కీ. దీనికంటే మేలైంది వాడికి నేనే మీబోతా' అని ఆమె యుంగరమును తాను కైకొని ఆరాత్రి ఎవరికిని తెలియనీయక బాటసారివేషమున నాతఁడు ఓరుగల్లు వదలిపోయెను.

ఆతఁడు పోవువరకు నెట్లోయుండి ఆతఁడు పోఁగానే బుచ్చమ్మ ఏడ్చుచు, తలవెండ్రుకలు లాగుకొని, చేతులు పిసుకుకొని, పడకలో మొగము పెట్టుకొని కొంతసేపు ఏడ్చి ఏమిసేయుటకును తోఁచక పడకలోనే దొర్లుచుండెను. మధ్యలో మరల నాతని వెనుకకు పిలుచుకొనిరావలయునని యామెకు తోఁచెను. కాని ఆ చీఁకటిలో దారితెలియదని మానుకొనెను. ఇంతలో నాతని కత్తితో తనతల దఱుగుకొనఁదలంచెను. ఆతని కత్తితోనే తాను చంపుకొనిన ప్రజలు నిరపరాధియగు నాతని హంతకుఁడందురు గదా యని వెనుకంజవైచెను. తన కడుపులోని శిశువును తలఁచుకొనెను ఆ రాత్రియంతయు నావిధముగాఁ గడపి ఉదయమే లేచి తండ్రి కిదంతయుం జెప్పుకొనెను.

వేంకటనాయఁడు ఆశ్చర్యపడెను. 'నిన్నాదిలేశి యాడికి బోతాడమ్మా. నీమనుసు పరీక్ష శేయ్యటానికి నాటకమాడతావుండాడు. వొస్తాడులే. కొన్నాళ్లు కనిపెట్టుకుండు, అంతా తెలస్తది.'

'లేదు నాయినా, మల్లారాడు' అని భర్తను చక్కఁగా నెఱింగి యామె వచించెను. వేంకటనాయఁడు ఇదంతయు నమ్మలేక ఆలోచనలో పడిపోయెను. వెంటనే మనుష్యులను నానాదేశములకు క్షేత్రములకును పంపి వెదకించెను. కాని ఎచ్చటను అల్లునిజాడ కానరాదయ్యెను. దినములు గడచుచుండినవి.

బుచ్చమాంబ ఇంక తాను భర్తను చూడనని నిరాశచేసికొనెను. నాగప్పనాయఁడు కనఁబడని దినమునుండి యామె నవ్వఁగా చూచినవారులేరు. కొంతకాలమునకు ఆమెకు ప్రసవము కాఁగా కుమారుఁడు పుట్టెను. ఆబాలుసియందు తండ్రిమూర్తిని గాంచి యామె గారాబముతో వానిని పెంచుచుండెను. ఆమెకు ఆబాలుఁ డొక్కఁడే సంతోషకారణము బాలుఁడు జనించిన కొంతకాలమునకు ఆమె దేవాలయములు కట్టించుచు, బ్రాహ్మణులకు దానాదికములు చేయుచు ధర్మకార్యములయందే కాలము గడపుచుండెను. పూర్వము ఎట్లు సౌందర్యమునకు పేరు వహించియుండెనో అట్లే ఇపుడు దానాదికములకు పేరువడసెను. క్రమముగా నామె నివాసస్థల ప్రాంతప్రదేశమెల్ల లేని వారికి ఆవాసస్థలముగా మారెను. దానమునకు ప్రఖ్యాతులు ఎందఱుండియు నామెకు సరిగారని ఎల్లవారును పొగడుచుండిరి.

ఈలోపల నాగయ్య కాశికిపోయి ఎవరికిని తెలియని ప్రదేశమున నేడుసంవత్సరములు

ధ్యానమునఁగడిపెను. తర్వాత క్షేత్రమువెనుక క్షేత్రమునకు ప్రయాణము చేయుచు భరతఖండమును లెక్కలేని పర్యాయములు ప్రదక్షిణము చేసెను. ఈవిధముగా దేశమెల్లఁ జూచి అన్నిమతములవారిని సందర్శించి పెక్కు విషయములను తెలిసికొని మరల ఓరుగంటికివచ్చెను. ఇప్పు డాతని వేషము పూర్తిగా మారిపోయినది; ఎవరును గుర్తుపట్టనట్లుండెను. ఊరి బయట కొందరు బైరాగులు, జోగులు, సన్న్యాసులు నుండిరి. వారికడకు పోయి యాతఁడు కూర్చుండెను. వారును మాటల వరుసలో బుచ్చమాంబ యొక్క దానమహిమను, పాతివ్రత్యమును పొగడుచుండిరి. వెంటనే యాతనికి దుఃఖము పొర్లివచ్చునట్లుండుటచే నాస్థలము వదలి మఱియొక చోటికి పోయెను. ఆ సమీపమున నొక క్రొత్త దేవా

'భగవత్ప్రీతిగా నడచుకో బాబూ' యనిపలికి ఆబాలుని కౌగలించుకొని ముద్దాడి వెంటనే......

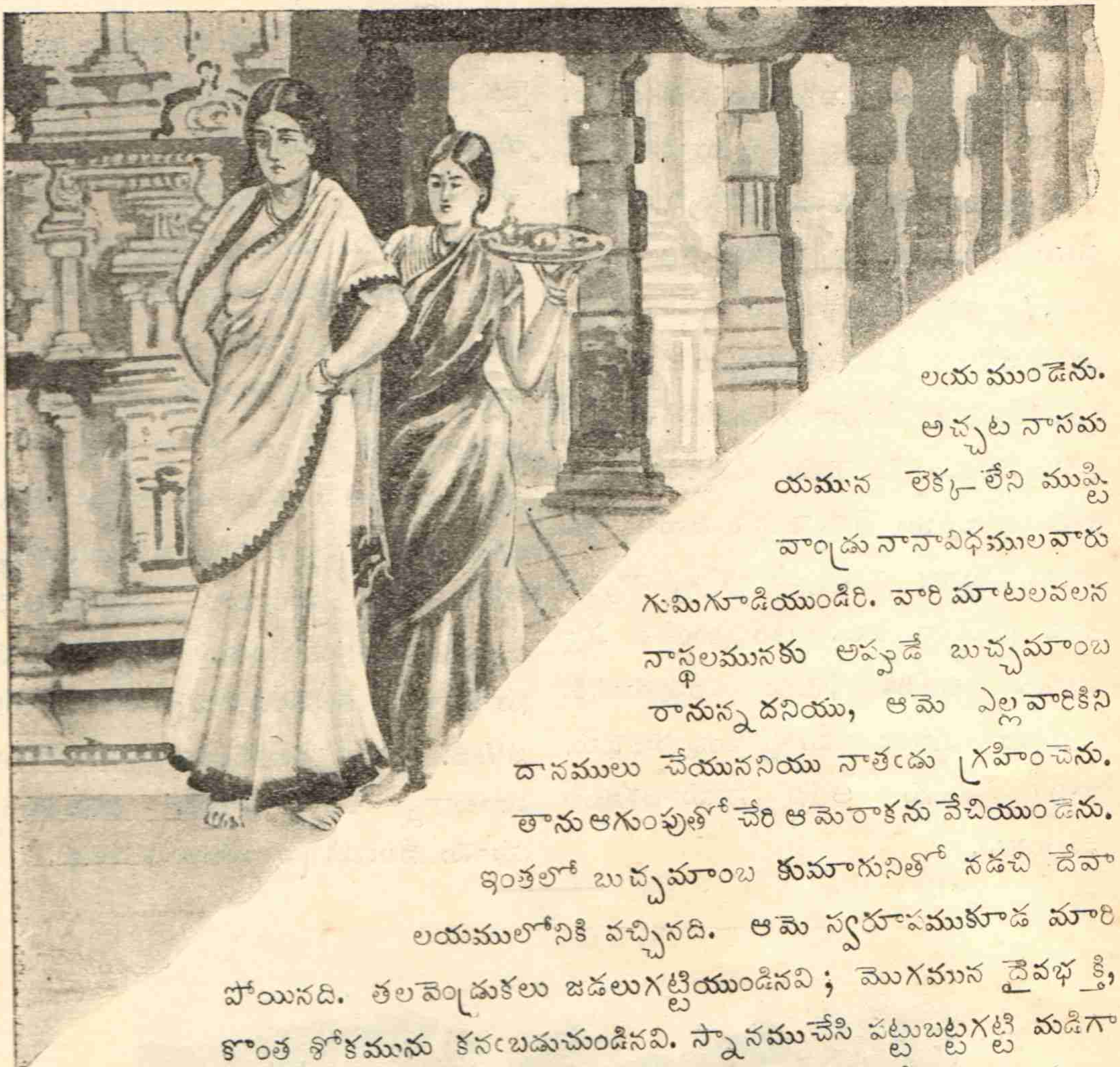

లయ ముండెను. అచ్చట నాసమయమున లెక్కలేని ముష్టివాండ్రు నానావిధములవారు గుమిగూడియుండిరి. వారి మాటలవలన నాస్థలమునకు అప్పుడే బుచ్చమాంబ రానున్నదనియు, ఆమె ఎల్లవారికిని దానములు చేయుననియు నాతఁడు గ్రహించెను. తాను ఆగుంపుతో చేరి ఆమెరాకను వేచియుండెను.

ఇంతలో బుచ్చమాంబ కుమారునితో నడచి దేవాలయములోనికి వచ్చినది. ఆమె స్వరూపముకూడ మారిపోయినది. తలవెండ్రుకలు జడలుగట్టియుండినవి; మొగమున దైవభక్తి, కొంత శోకమును కనఁబడుచుండినవి. స్నానముచేసి పట్టుబట్టగట్టి మడిగా నామె దేవాలయము ప్రవేశించెను లోపలకొంతసే పుండి దేవునికి పూజచేయించి ముగియఁగానే యామె బాలునిచేతికి డబ్బుల పళ్లెమిచ్చి ఆ గుంపునకు వరుసగా నిప్పించుచు వచ్చెను. ఇదంతయు చూచుచుండిననాగప్ప ఆబాలుఁడు తనకడకు రాఁగా తానును చేయిచాఁపెను. ఆబాలుని చూడఁగానే యాతనికి కన్నీళ్లువచ్చినవి. 'భగవత్ప్రీతిగా నడుచుకో బాబూ' యని పలికి ఆబాలుని కౌఁగిలించుకొని ముద్దాడి వెంటనే ఆమె తన్నెక్కడ గుర్తించునో యని మొగము త్రిప్పుకొని వెడలిపోయెను. ఆమెయు ఆతనినే చూచుచుండి అతఁడు పోఁగానే తన చేటిని పంపి ఆతనింబిలుచుకొని రమ్మనెను. కాని ఎచట వెదకినను ఆతఁడు కానరాఁడు.

నాగయ్య ఏకాంత ప్రదేశమునకుపోయి తనవలెనే తనభార్యయు భగవదనుగ్రహము పొందుటకై కృషి చేయుచున్నది కదాయని సంతోషించెను; పిదప వారిని తాను వదలి

తిని గదా యని దుఃఖించెను. తన్నె ఱింగింపఁదలంచెను. ఇంతలో కూడదనుకొనెను. 'ఈ ఐహిక సౌఖ్యములు, వాంఛలు తుచ్ఛములు. మరల ఇంటిలోఁబడిన బుద్ధి మారిపోవును. నాభార్యయు, కుమారుఁడును దేవుని ధ్యానించుచు దుఃఖములోనే కాలము గడుపుదురు గాక.' అని సమాధానము చేసికొనెను. పిదప నాతఁడు ఓరుగంటి వెలుపల జనసంచారము లేనిచోట నేలమాళిగయొకటి చేసికొని అందు వసింపందొడంగెను. ఎవ్వరైనను కనికరించి యన్నము తెచ్చిపెట్టినఁ దినుచు లేని నాఁడు పస్తుగాఁ గడుపుచు గొప్పసన్యాసి యని ప్రసిద్ధిగాంచెను. ఆతని ఖ్యాతిచే ఎల్ల వారును ఆతనికి భిక్షలు పంపుచుండిరి, బుచ్చమాంబయు పలుమార్లు పంపుచుండెను. కాని ఎవరును ఆతని నామాదికముల నెఱుంగరు.

ఇట్లుండఁగా నాతనికి అవసానకాలము వచ్చినది. అంతట నాతఁడు తనకు నమ్మకమైన శిష్యునిచే నాఁడు తనకు బుచ్చమ్మ యొసంగిన యుంగరమును ఆమెకు పంపి వెంటనే వచ్చి తన్ను చూడఁగోరెను. ఆ యుంగరమును చూడఁగానే అతిహర్షముచే నామె మూర్ఛిల్లెను. ఇంతలో పరిచారిక యుపచరింపఁగా లేచి కుమారుని పిలుచుకొని స్వామిదర్శనమునకు పోయెను. బుచ్చమాంబ వచ్చునప్పటికే ఆతనికి కొనయూపిరి యుండెను. ఆమె తటాలున లోనికి దుమికి ఆతని చేతులు పట్టుకొనెను. నాగయ్య కండ్లు తెఱచి చూచి ప్రాణములు వదలెను. ఆమె దుఃఖమునకు మేరలేదు. 'నిన్ను ఆదినమే సూచినాను, తెలివిలేనిదాన్ని పోల్చుకోలేక పోతినే. నీబిడ్డని పలకరించినావు నాతో ఒక మాటన్నా చెప్పక పోతివే.' యనిమేడ్చి యామె నేలఁబడి ప్రాణములు వదలెను.

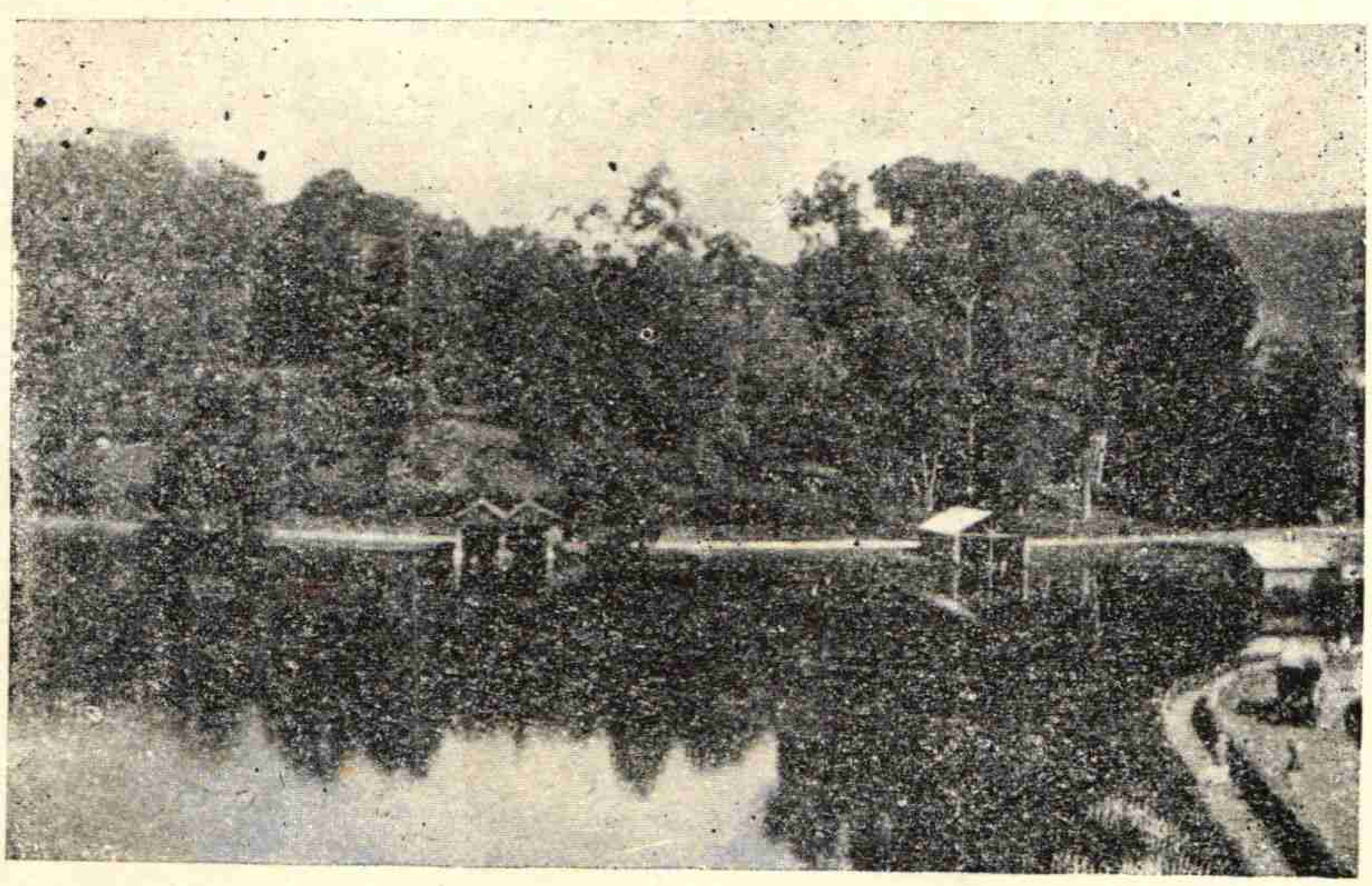

ప్రతిబింబములు K. P. S.